

Sluit de kustlijn en verzoet!

Wanneer ingrijpende maatregelen nodig zijn voor een klimaatbestendig land, zoals extra noodberging bij wateroverlast en droogte, zullen ook bestaande beschermde natuurgebieden sterk wijzigen. Inspanningen om deze te behouden of herstellen hebben weinig zin, stelt Wil Borm van Adviesgroep Borm & Huijgens. Het is slimmer om mee te liften met de transitie naar waterveiligheid en daarbij de kansen voor de natuur te benutten.

Tekst: Wil Borm

In het begin van de jaartelling lagen de lage delen van Nederland zo'n zes meter boven de zeespiegel. Door ontwatering en exploitatie daalde de bodem en drong de zee met getijdenbekkens – de wadden en zeegaten – het land binnen. Wat eens een zeewaarts aangroeiende delta was, werd het tegenovergestelde, een door de zee aangetast land. Dit verklaart het grote verschil tussen het regelmatig gevormde kustfundament in zee (het geleidelijk aflopende zand) en de grillig vervormde kustlijn van het land.

De binnendringende zee werd meer en meer bedreigend en uiteindelijk waren de Zuiderzeewerken en Deltawerken nodig om het land voor de ondergang te behoeden.

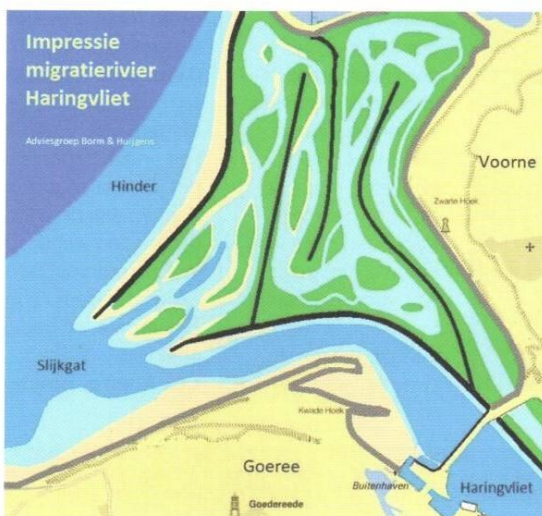
Waterhuishouding

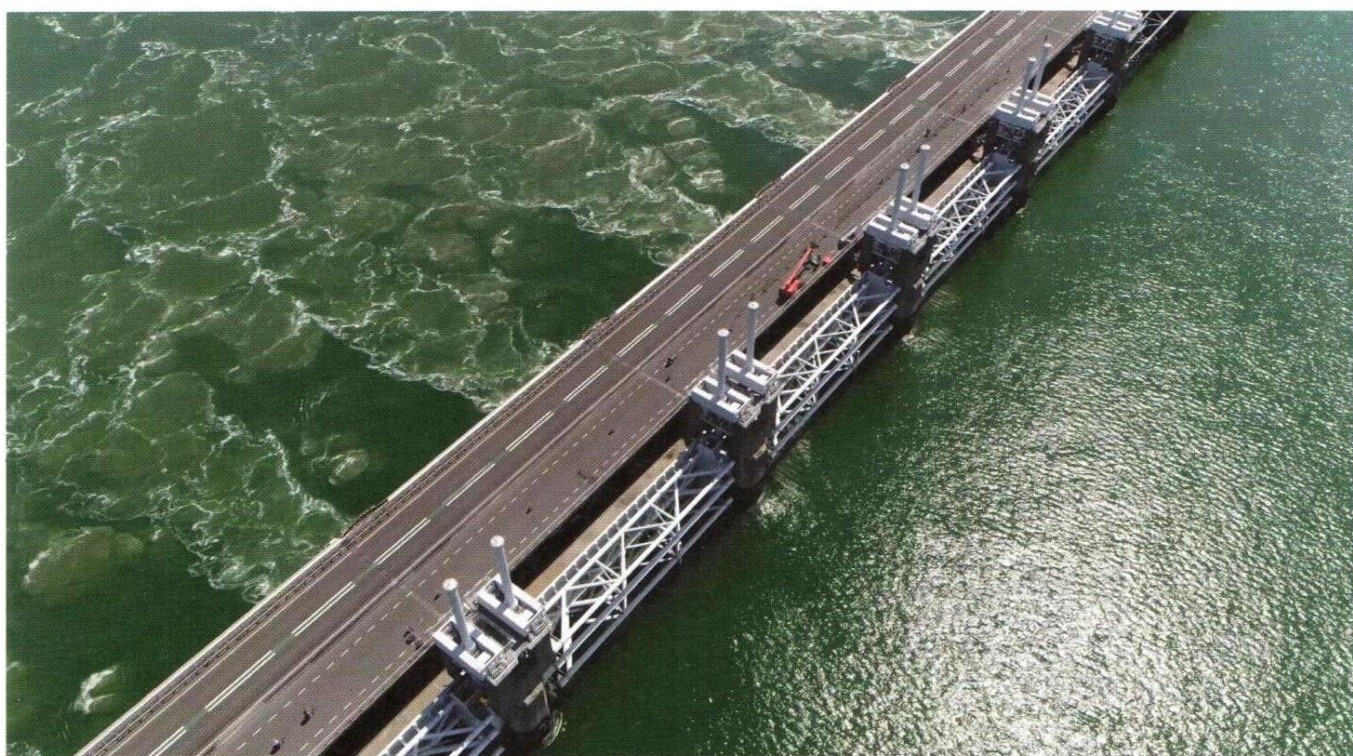
Waterbouwkundige Christiaan Brunings (1736-1805), die wordt gezien als de grondlegger van Rijkswaterstaat, omschreef het cultuurlandschap van Nederland destijds al als 'het telkenmale opnieuw overschilderde doek'. Sinds de tijd van Brunings is het tempo van die landschappelijke veranderingen alleen maar toegenomen en ook nu staan ons weer enkele grote ingrepen te wachten om het land veilig te houden.

Gaat het mis met de natuur, dan gaat het mis met ons. Dat geldt ook voor de economie, zegt Ylva Poelman, lector biomimicry en innovatiespecialist. Ook de economie valt onder de biosfeer: de BV Natuur, het overkoepelende moederbedrijf dat voor alle bedrijven – de dochterondernemingen – de grenzen bepaalt, en uiteindelijk de baas is (zie het interview met Poelman op pagina 46 van dit nummer). Voor de grootschalige systeemmaatregelen die uit lijfsbehoud op stapel staan, moeten we dus die biosfeer respecteren: anders schaden we er op den duur onszelf mee. Dat geldt voor transitie in energie, landbouw, woningbouw en overige infrastructurele maatregelen voor de toekomstige veiligheid en leefbaarheid. De Club van Rome wees in 1972 al op grenzen aan de groei en die komen op veel gebieden nu in zicht.

Fase 1: Een migratierivier op de ondiepe vlakte van de Hinderplaat en de Slikken van Voorne met een ruim veertig kilometer lange stroomroute in een continue open verbinding met zee en rivieren.

BEELD: ADVIESGROEP
BORM & HUIJGENS

Nederland, dat voor een deel lager ligt dan de zee, zal zich moeten gaan weren tegen zeespiegelstijging. Dat betekent verdere sluiting en versterking van de kust, opschaling van pomp- en noodbergingscapaciteit, bufferen van zoet water en een tweede kustlijn. Het lijkt daarbij vrijwel onmogelijk om de zogenaamde 'delta' met tal van beschermde natuurgebieden, van Natura 2000 tot Nationale Parken, in stand te houden. Bovendien is de huidige situatie voor de natuur verre van ideaal. De vraag is dan ook niet wat er moet blijven, maar wat voor invloed klimaatbestendige maatregelen op de natuur zullen hebben en hoe we kansen die zich voordoen kunnen benutten.

Sluit de sluizen

De waterkwaliteit van onze zoete wateren laat veel te wensen over en de decennialange conservering van zoute milieus binnen de kustlijn, zoals de Oosterschelde en Grevelingen, leidde tot een forse verarming van de natuurwaarden. Ook kunnen we met *de kier* – het fragmentarisch openen van enkele sluizen in de Haringvlietdam – binnen enkele jaren niet meer voldoen aan onze internationale verplichtingen voor vismigratie. Extremen in rivierafvoer en de verwachte zeespiegelstijging leiden immers tot toename van sluitingen.

Verziltiging en verdroging eisen met name in de kuststrook hun tol en het meeste van het schaarse zoete water verdwijnt via een opgehouden Nieuwe Waterweg ongebruikt in zee. De landelijke waterhuishouding blijkt nog verre van toekomstbestendig.

Vismigratie

Met de kennis van nu is het niet langer raadzaam de zee naar binnen te halen. We moeten juist de overgangen van zoet naar zout water richting de zee verschuiven. Dat heeft consequenties voor de jaarlijkse vistrek.

Vissen die van en naar zee trekken, hebben een periode van enkele weken nodig om zich fysiek aan te passen aan de overgang van zout naar zoet of andersom. Hiervoor is een verbinding met zee nodig, waarbij onder invloed van getijden en stroming zout en zoet water zich over tientallen kilometers met elkaar kunnen mengen. Dat is mogelijk door tegen de kust een ondiepe vlakte aan te leggen met dammen en het vervolgens op te laten slibben. Na aanleg van wisselende strekdammen zal er een lange migratierivier ontstaan die westwaarts overgaat in een delta.

Zolang spuien mogelijk blijft, vormen migratierivieren een oplossing voor de trekvisserij. Voor het Haringvliet kan ondertussen begonnen worden met de aanleg van een migratierivier op de Hinderplaat tussen de stroomgeul van het Haringvliet en de Maasvlakte.

Zoetwaterglijbaan

Kijken we verder in de tijd vooruit, dan komen een tweede kustlijn en een verlengde Nieuwe Waterweg met zeeluzen bij Hoek van Holland in beeld. Een westwaarts uitgebreid Haringvliet met een estuarium past daar uitstekend bij.

Wanneer het rivierpeil ooit lager komt te liggen dan het zeepeil zullen de vissen op kunstmatige wijze van

De Deltawerken, hier de Oosterscheldeking, beschermen Nederland tegen de binnendringende zee.

FOTO: SHUTTERSTOCK

Nederland zal zich moeten gaan weren tegen zeespiegelstijging, misschien wel met een tweede kustlijn.

FOTO: DEPOSITPHOTOS

en naar zee overgezet moeten worden. Dit kan met een schroef van Archimedes richting zee en met een lozingsklep met waterglijbaan naar de rivier.

Belangrijk blijft dat onder alle omstandigheden deze overzet van zoet naar zout niet schoksgewijs plaatsvindt. Een continue zoete aanvoerstroam in de migratierivier moet niet alleen trekvisser lokken, maar er ook voor zorgen dat de overgang van zout naar zoet geheel in het estuariene gedeelte blijft plaatsvinden.

Dit laatste is toekomstmuziek. Voorlopig kunnen we met de aanleg van een zeewaartse migratierivier bij Haringvliet (fase 1, zie de afbeelding op pagina 52) wel zo'n (halve) eeuw vooruit.

Dan kunnen de Zeeuwse wateren zich ontwikkelen tot zeldzame zoete en rijke natuurgebieden en kan de compartimentering grotendeels worden opgeheven, wat gunstig is voor natuur en recreatie. Ten westen van de huidige kustlijn neemt door het ontbreken van in- en uitstromend getijde de aanwas toe en vormen zich nieuwe natuurgebieden.

Aangezien minder dan een tienduizendste van al het water op aarde zoet oppervlaktewater is en dit water van belang is voor natuur en mens, is het zoet houden en verder verzoeten van de Zeeuwse wateren zowel goed voor de biodiversiteit als voor de leefbaarheid. Er ontstaan zeldzame zoetwatermilieus, de verzilting neemt af, zoet water komt er in overvloed en de noodberging wordt ruimer.

Dat deze noodberging van nationaal belang is maken de recente overstromingen in Limburg en Duitsland pijnlijk duidelijk. De aanvoerende zijrivieren van Maas en Rijn hebben te weinig buffercapaciteit. En eenmaal in de grote rivieren stroomt het water, dankzij de projecten van 'Ruimte voor de Rivier', nu vrijwel probleemloos door. Maar wat als al het water samenkomt in het benedenrivierengebied en er niet geloosd kan worden vanwege stormopzet of toekomstige zeespiegelstijging? Dan blijkt de kraan geopend te zijn, voordat het bad is geplaatst. Toevoeging van de voormalige zeegaten aan de nationale noodberging is dan ook een eerste vereiste om in het zuidwesten overstroming te voorkomen.

Het is voor Nederland nog niet te laat. Plannen die het kustfundament stabiliseren en doen aangroeien hebben een goede kans van slagen. Zowel zandsuppletie als stimulering van aanwas is het meest succesvol op plaatsen waar sedimentatie al van nature plaatsvindt. Het rapport van de Deltacommissie uit 2008 heet niet voor niets 'Samen werken met water'. Integraal sedimentbeheer speelt hierbij een landschapsvormende rol. Een bewoonbaar Nederland heeft alleen toekomst bij gesloten en zeewaartse keuzes: dus sluit de kustlijn en verzoet! ●

Wil Borm van Adviesgroep Borm & Huijgens – integraal waterbeheer.